

DJUNA BARNES

Nachtwoud

Vertaald uit het Engels en van een nawoord voorzien
door Erik Bindervoet

Met een nawoord van Xandra Schutte

uitgeverij
ORLANDO

De uitgever ontving voor deze uitgave in het kader van schwob.nl een subsidie van het Nederlands Letterenfonds

De vertaler ontving voor deze vertaling een project-subsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

© 1936, 1950 The Estate of Djuna Barnes

Oorspronkelijke titel *Nightwood*

Oorspronkelijke uitgever Faber and Faber Limited,
Londen, Engeland

© 2025 Nederlandse vertaling en nawoord

Erik Bindervoet en Uitgeverij Orlando bv

© 2025 Nawoord Xandra Schutte

Omslagontwerp Mariska Cock

© 2025 Omslagbeeld Romaine Brooks, *Self-Portrait* (1923),

Smithsonian American Art Museum/Art Resource/Scala,
Florence

Zetwerk Pre Press Media Groep

ISBN 978 90 833757 9 3

NUR 302

I

Buig diep

Ondanks een goed gefundeerde argwaan aangaande de raadzaamheid van de voortzetting van het ras dat de zegen heeft van de Heer en de afkeuring van de goegemeente, bracht Hedvig Volkbein, een Weense vrouw van grote kracht en militaire schoonheid, begin 1880, gelegen op een hemelbed van een rijk spectaculair karmozijn, de val bestempeld met de gevorkte vleugels van het Huis van Habsburg, het donzen dekbed een hoes van satijn waarop in immens en aangetast gouddraad het wapen van de Volkbeins stond – op vijfenveertigjarige leeftijd, een enig kind, een zoon ter wereld, zeven dagen nadat haar arts had voorspeld dat het haar zou bevangen.

Zich omdraaiend op dit veld, dat schudde van het geklepper van ochtendpaarden in de straat verderop, noemde zij hem, met de grove grandeur van een generaal die het vaandel groet, Felix, duwde hem van zich af, en stierf. De vader van het kind was zes maanden eerder overleden, ten prooi gevallen aan koorts. Guido Volkbein, een Jood van Italiaanse afkomst, was een fijnproever en een dandy, die nooit in het openbaar verscheen zonder dat het lintje van een volkomen onbekende onderscheiding zijn knoopsgat tintte met een flets weefsel. Hij was klein, gezet, en hooghartig schuchter, met een buikje dat lichtjes opbolde in een opwaarts uitstulpende glooiing die de knopen van zijn vest

en broek naar voren bracht, wat exact het midden van zijn lichaam aangaf als de obstetrische lijn die zichtbaar is op fruit – de onvermijdelijke ronding die voortkwam uit zware rondes bourgogne, schlagsahne en bier.

De herfst, die hem als geen ander seizoen omzwachtelde met rasherinneringen, een seizoen van verlangen en van verschrikking, had hij zijn weertype genoemd. In die tijd werd hij wandelend in het Prater gesignaleerd met in een opvallend gebalde vuist de exquise zakdoek van geel met zwart linnen die luidkeels getuigde van de verordening van 1468, uitgevaardigd door een zekere Pietro Barbo, waarin werd afgekondigd dat Guido's ras met een touw om de nek over de Corso moest rennen, ter vermaak van de christelijke bevolking, terwijl dames van adellijke komaf, gezeten op ruggengraten die te verfijnd waren om op te rusten, opstonden van hun zitplaatsen en, samen met de kardinalen in rood gewaad en de *Monsignori*, applaudisseerden met die koude en toch hysterische overgave van een volk dat tegelijk onrechtvaardig en gelukkig is, waarbij zowaar de paus zelve schuddebuikend zijn hemelse houvast verloor met de lach van een man die zijn engelen eraan geeft om het beest terug te krijgen. Deze herinnering en de zakdoek waarvan die vergezeld ging, wrochtten in Guido (zoals sommige bloemen tot een hoogtepunt van fleurige extase gebracht in verval raken zodra hun soortspecifieke vorm is bereikt) de som van wat de Jood is. Zo wandelde hij daar, verhit, onbesuisd en vervloekt, zijn oogleden trillend boven de bolle oogappels, zwart van de pijn van een deelname aan iets wat hem vier eeuwen later tot een slachtoffer maakte, terwijl hij in zijn eigen keel de echo voelde van die kreet die lang geleden over het *Piazza Montanara* schalde, 'Roba vecchia!' – de vernedering waardoor zijn volk kon overleven.

Kinderloos op zijn negenenvijftigste had Guido voor zijn kind op komst uit zijn eigen hart een hart geprepareerd, gevormd naar zijn eigen preoccupatie, het onverbiddelijke eerbetoon aan adeldom, die knieval die het opgejaagde lichaam maakt uit samentrekking van de spieren, als het buigt voor het aanstaande en ongenaakbare, als voor een zinderende hitte. Het had Guido, net als later zijn zoon, bezwaard met ontoelaatbaar bloed.

En kinderloos was hij gestorven, afgezien van de belofte die aan de christelijke buikriem van Hedvig hing. Guido had geleefd zoals alle Joden die er, toevallig of vrijwillig, achter komen dat zij moeten leven in een wereld waarvan de ingezetenen, omdat zij vreemden zijn, de geest dwingen te zwichten voor een denkbeeldige bevolking. Als een Jood sterft op een christenborst, dan sterft hij gespietst. Ondanks haar helse pijn weende Hedvig op een uitgestotene. Op dat moment werd haar lichaam de barrière en Guido stierf tegen die muur, verward en alleen. In zijn leven had hij al het mogelijke gedaan om de onmogelijke kloof te overbruggen; het treurigste en futielste gebaar van allemaal was zijn aanspraak op de rang van Baron. Hij had het teken van het kruis aangenomen; hij had gezegd dat hij een Oostenrijker was uit een oud, bijna uitgestorven geslacht, en om zijn verhaal te staven kwam hij aan met uiterst merkwuurde en onnauwkeurige bewijzen: een familiewapen waar hij geen recht op had en een lijst met voorouders (inclusief hun doopnamen) die nooit bestaan hadden. Toen Hedvig zijn geel met zwarte zakdoeken vond, had hij gezegd dat ze hem eraan moesten herinneren dat één tak van zijn familie had gebloeid in Rome.

Hij had geprobeerd een te worden met haar door haar te adoreren, door haar ganzenpasachtige tred na te doen, een

tred die door hem overgenomen ontwricht en komisch aandeed. Zij zou hetzelfde gedaan hebben, maar omdat zij in hem iets van belasting en eenzaamheid bespeurde, had ze de klap opgevangen zoals een niet-Jood dat hoort te doen – door hem terugdeinzend tegemoet te treden. Ze had alles geloofd wat hij haar had verteld, maar vaak genoeg had ze gevraagd: ‘Wat is er aan de hand?’ – dat constante verwijt dat bedoeld was om hem constant aan haar liefde te herinneren. Het schalde als een beschuldigende stem door zijn leven. Zijn kwellingen dreven hem ertoe hoog op te geven van vorstenhuizen en hij spuide lofzangen met de kracht van een waterstraaltje dat groot wordt onder de druk van een duim. Hij had te hartelijk gelachen in het gezelschap van lieden van adel met een lagere rang, alsof hij hen, in al zijn goedheid, kon bevorderen tot een onderscheiding waarvan zij droomden. Oog in oog met slechts een generaal in kraakend leer en met de licht wederschokkerige manier van bewegen die eigen is aan militairen, die binnenstebuiten lijken te ademen, ruiken naar buskruit en paardenvlees, lethargisch zijn en toch voorbereid op deelname aan een oorlog die nog niet gepland is (van het soort waarop Hedvig erg dol was geweest), was Guido bevangen door een onzichtbare siddering. Hij zag dat Hedvig dezelfde houding had, dezelfde zij het meer gecompriëerde kracht in de hand, gemodelleerd naar grip in een kleinere mal, in die verkleining even sinister als een poppenhuis. De veer in haar hoed was brandschoon en trilde als aangeblazen in een heraldieke wind; ze was een vrouw die aan de natuur als voorbeeld werd voorgehouden, nauwgezet, met een diep décolleté en vrolijk van aard. Toen hij naar het tweetal keek raakte hij in verwarring, alsof hij op het punt stond een reprimande te krijgen, niet van de officier, maar van zijn vrouw.

Als zij danste, een beetje licht in het hoofd van de wijn, was de dansvloer veranderd in een tactische manoeuvre; haar hakken kwamen staccato en geoeffend neer, haar schouders waren bij de punten net zo zelfbewust als de schouders die het galon en de epauletten der bevordering dragen; haar hoofd draaide ze met de koude waakzaamheid van een schildwacht wiens rondes niet vrij van vrees zijn. En toch had Hedvig gedaan wat ze kon. Als er ooit zoiets bestond als immense *chic*, dan was zij daar de verpersoonlijking van – en toch was er ergens angst. Wat zij had nagejaagd, hoewel zij zich er zelf niet van bewust was geweest, was Guido's verzekering dat hij een Baron was. Zij geloofde het zoals een soldaat een commando 'geloof'. Iets in haar penibele zintuiglijke situatie – waaraan zij zelf geen waarde zou hechten – wist wel veel beter. Hedvig was Barones geworden zonder vragen te stellen.

In het Wenen van de dagen van Volkbein waren er maar weinig beroepsgroepen waar Joden welkom waren, en toch was hij er op een of andere manier in geslaagd, door diverse transacties met huisraad, door voorzichtige aankoop van oude meesters en eerste drukken en door geldhandel, voor Hedvig een huis in de binnenstad te verwerven, met aan de noordkant uitzicht op het Prater, een huis dat, groot, donker en imposant, een fantastisch museum van hun treffen werd.

De lange rococo-gangen, duizelingwekkend van het pluche en de krullende dessins in goud, stonden vol met Romeinse brokstukken, wit en zonder samenhang; het been van een hardloper, het kille half afgewende hoofd van een matrone getroffen bij de boezem, de blinde brutale oogkassen door elke verschuivende schaduw voorzien van een pupil zodat waar zij naar keken bepaald werd door de

zon. De grote salon was van walnotenhouw. Boven de haard hingen indrukwekkende kopieën van het wapenschild van de Medici en, daarnaast, de Oostenrijkse vogel.

Drie immense piano's (Hedvig had de walsen van haar tijd gespeeld met de meesterlijke aanslag van een man, in het tempo van haar bloed, snel en stijgend – dat snelle welgemanierde touché dat geassocieerd wordt met het spel van de Weners die, hoewel aangespoord door de liefde voor ritme, uitvoeren wat het van ze vraagt alsof ze een duel aan het uitvechten zijn) rustten breeduit op de dikke drakenbloedrode stapel tapijten uit Madrid. De studeerkamer herbergde twee uitgedijde bureaus van een kostbare en bloedrode houtsoort. Hedvig hield van dingen in twee- en drievoud. In de middelste boog van elk bureau waren zilverkoppige stoffeernagels gespijkerd in de vorm van een leeuw, een beer, een ram, een duif en in het midden daarvan een brandende fakkel. Het ontwerp was uitgevoerd onder supervisie van Guido die in een flits op het idee was gekomen om het zich toe te eigenen als familiewapen van de Volkbeins, hoewel het een stukje heraldiek bleek te zijn dat al lang geleden onder pauselijke smaling in verval was geraakt. De ramen over de hele lengte (een Frans tintje dat Guido stijlvol vond) die uitkeken op het park hadden gordijnen van inheems fluweel en stof uit Tunesië en de jaloezieën hadden die bijzonder donkere kleur rood waar de Oostenrijkers zo dol op zijn. Aan de eikenhouten panelen die oprezen boven de lange tafel en tot aan het gewelfde plafond kwamen, hingen levensgrote portretten van Guido's toegeëigende vader en moeder. De dame was een weelderige Florentijnse met heldere sluwe ogen en een opengespreide mond. Enorme beparelde pofmouwen reikten tot de als oren gespitste punten van het stijve kant om haar

hoofd, kegelvormig en ingevlochten. De diepe optelsom van kledij viel om haar heen in kruisgewelfde schaduwen, de sleep die zich voortsleepte door een vergezicht van primitieve bomen was zo dik als een tapijt. Het leek alsof zij een vogel verwachtte. De heer zat in wankel evenwicht op een strijdros. Het leek niet alsof hij het dier had bestegen, maar eerder dat hij op het punt stond erop neer te dalen. Het blauw van de Italiaanse lucht lag tussen het zadel en het rundleer van het gespannen achterwerk van de ruiter. Het strijdros was door de schilder gevangen bij de uitvoering van een neergaande boog, de manen afstaand opgeheven in een smorende welving; de staart naar voren en ingetrokken, tussen dunne afgeschuinde benen. De kledij van de heer was een verbluffend mengsel van Romantiek en Religie, en in de wiegende knik van zijn linkerarm droeg hij een vederhoed, met de kroon naar buiten. De hele voorstelling had een carnavalszotternij kunnen zijn. Het hoofd van de heer, neergezet in drie kwart, vertoonde een opmerkelijke gelijkenis met dat van Guido Volkbein, dezelfde gewelfde kabbalistische neuslijn, de gelaatstrekken gerijpt en warm behalve daar waar het maagdelijk blauw van de oogappels de oogleden opbolde alsof een ander medium dan het zicht zijn positie had ingenomen onder dat vlees. Er kwam niets tussen het boren van die blik, die eindoos was en objectief. De overeenkomst was toevallig. Als iemand de moeite had genomen de zaak te onderzoeken, dan zou hij erachter zijn gekomen dat deze doeken afbeeldingen waren van twee onverschrokken toneelspelers van weleer. Guido had ze gevonden in een vergeten en stoffig hoekje en kocht ze toen hij zeker wist dat hij een alibi nodig zou hebben voor zijn bloedlijn. Precies op dit punt hield de geschiedenis op voor Felix die, dertig jaar later,

zijn opwachting maakt in de wereld met deze feiten, die twee portretten en verder niets. Terwijl ze haar lange vlechten kamde met een barnstenen kam, vertelde zijn tante hem wat ze wist en dat was alles wat ze wist van zijn verleden. Wat Felix had gevormd vanaf de dag van zijn geboorte tot aan zijn dertigste bleef onbekend voor de wereld, want het spoor van de Wandelende Jood zit in iedere zoon. Waar en wanneer je hem ook tegenkomt, je hebt het gevoel dat hij ergens vandaan komt – waar dan ook vandaan – een of ander land dat hij eerder verzwolgen heeft dan bewoond, een of ander geheim land dat hem gevoed heeft maar dat hij niet kan beërven, want het lijkt alsof de Jood overal verschijnt uit het niets. Als Felix' naam genoemd werd, waren er altijd wel drie of meer mensen die bezworen dat zij hem de week daarvoor tegelijkertijd in drie verschillende landen hadden gesignaleerd.

Felix noemde zich Baron Volkbein, net als zijn vader voor hem. Hoe Felix leefde, hoe hij aan zijn geld kwam – hij kende de bedragen zoals een hond weet waar de patrijzen zitten en net zo onvermoeibaar wees hij de prooi aan en rende hij eropaf – hoe hij zeven talen kon beheersen en zich zo goed van die kennis bediende, niemand die het wist. Veel mensen kenden hem van gestalte en gezicht. Hij was niet populair, hoewel de postume lof die zijn vader werd toegekend hem ervan verzekerde dat zijn kennissen hem aankeken met die typisch halfronde blik van hen die niet bereid zijn tot een begroeting op voet van aardse gelijkheid, maar toch de levende tak (vanwege de dood en zijn zegen) verwaardigen met het lichte knikje met het hoofd – het verleden als verschoning voor toekomstig ontzag – een buiging die wij allemaal kennen als we in tegenwoordigheid van dit soort mensen verkeren.